

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Sol Triplex In Eodem Universo

Hermann, Amand

Sultzbaci, 1676

Disputatio Septima. De Causa Finali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95850](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95850)

album ut quatuor excedit album ut duo, nulum autem perfectius potest produci ab imperfectiori, conclusio ergo loquitur de omnibus

individuis ejusdem speciei, quæ in entitate, & in gradibus æqualia sunt, non verò quæ sese excedunt.

DISPUTATIO VII.

DE CAUSA FINALI.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex sit finis, & ejus causalitas?

titudo nostra dividitur in formalem & objectivam.

Tertio dividitur principaliter finis in finem ultimum & non ultimum: Finis ultimus est in quo ultimare operans quiescit, ita ut non habeat necesse eum ulterius ordinare, cum nihil amplius sit, propter quid operetur, ut quando quis intendebat tantum sanitatem, eamque effecutus, aut sicut homo querere debet beatitudinem, quæ consecuta non habet amplius, quo suas actiones ordinet, & hic finis etiam congrue dividitur in duo præallegata membra: Finis non ultimus est, qui etiam finis sub fine dicitur, in quo causa efficiens quidem aliquatenus quiescit, sed non ultimare, quia eum ordinat ad ulteriorem finem, sic mortificatio corporis est finis flagellationis & abstinentiæ, non tamen ultimus, quia ipsa mortificatio refertur in ulteriorem finem, nempe in ipsum Deum, similiter datio Eleemosynæ est propter sublevandum pauperem, ea tamen ulterius dirigi potest, ut peccata redimat, & DEUM offensum reconciliet.

V. Tertia finis ultimus & non ultimus.

I. Dari causam finalem contra multos gentiles, opinantes omnia fieri ex casu & fortuito modo, probat D. Aug. in lib. 83. q. quæstione 24. hoc modo: Quidquid casu fit, temere fit; quidquid temere fit, non fit providentia: si ergo casu aliqua sunt in mundo, non ergo providentia universi mundi administratur, quæ tamen dici nequeunt apud Christianos, adeoque certum erit, dari providentiam administrantem mundum, omniaque in eo facta ad certum dirigentem finem, qui est ipse Deus super omnia benedictus, unde ait Mellissius meus Doctor Bernardus tract. de diligendo Deo cap. 7. Nam & efficiens & finalis est: & lib. 3. de Amore Dei cap. 29. judicium providentiæ Divinæ expendens dicit: Deum itaque justissimo judicio suo quibundam hic miseretur non miseretur in futuro; quosdam autem flagellat tanquam iratum ut ira & flagella ipsius afflictus in gloriam convertantur: ergo ex aliquo fine facit Deus.

II. Finem describit Aristoteles lib. 2. Physicorum cap. 2. 3. & 7. & alibi, quod sit Cujus gratia cetera sunt: quæ definitio tam apud Patres, quam apud Scholasticos communiter recipitur, sensus ejus autem est iste: quod causa, nempe finalis, sit ob cujus amorem aliquid movetur ad aliquid agendum, ut verbi gratia, ob sanitatem ad fumendum rheubarbarum, aliquamque potionem, vel in sectionem faciendam.

III. Finis Sic descriptus, primò dividitur in finem Cui & in finem Cujus. Hic est, cujus gratia causa efficiens applicat se ad agendum aliquid per media proportionata, ut eum assequatur, sic verbi gratia: Titius applicat se, ut possit Filio suo Mævio per recommendationes, supplicationes, aliasve vias, acquirere dignitatem Ecclesiasticam aut sæcularem, vel si infirmaretur ad procurandam sanitatem, per purgantia aut sudorifera. Finis Cui est ille ipse, vel illud ipsum, cui acquiritur, ut Mævius, cui Titius procurat honorem vel sanitatem. &

IV. Secundo dividitur finis in formalem & objectivam, seu in finem qui & quo: finis objectivus & qui est, illud ipsum bonum, quod causa efficiens sibi vel alius acquirere intendit & adlaborat, ut verbi gratia Deus, qui est objectum & finis noster ultimus, quem omnes in via peregrinantes à Domino, consequi cupimus. Finis formalis & quo, est ipsamet operatio, quæ mediante illud bonum acquiritur, sic finis formalis & beatitudo hominis est ipsa Dei visio & fructio: Ex hac divisione ortum est, ut etiam beatus

Amansi Hermann Physica.

Sunt adhuc plures aliæ divisiones, ut in finem operantis & finem operis, primum intendit ipsa causa agens, secundus est, qui ex natura operis sequitur, item in finem, secundum appetitum animale, & secundum appetitum naturalem &c. hæc tamen præcipuæ sunt, de quibus etiam queritur: An omnes propriæ fines dicendi sint? Quam rem brevibus expediam, proinde

VI.

Dico I. si divisio prima in finem Cui bona est, multò magis in finem Cujus. Hæc est conformis ad principia Scoti, contra Nominales, qui finem Cui verum esse finem asserunt, non tamen finem Cujus, sed potius instrumentum ad priorem. Verum

VII. Si divisio in finem Cui bona est, magis erit Cujus.

Probatur Conclusio primò: Authoritate Doctoris subtilis, qui 2. d. 6. q. 1. F. docet, voluntatem simul velle id, quod vult & cui vult, sed finis Cujus est id, quod voluntas vult, & finis Cui subjectum cui appetitur bonum; ergo si unus finis Cui dici potest finis, multò magis finis Cujus.

Probatur secundò: Illud potest vere dici finis, quod se habet per modum ultimi in intentione agentis, sed tam finis Cujus, quam finis Cui, sunt ultimum in intentione agentis; ergo unus tam bene erit finis. Deinde: Illud est finis, ad quem ordinantur media, sed tam bene ad subjectum, quam ad rem desideratam ordinantur media, non quidem ut subjectum sit, sed ut illi bonum sit, ergo.

Mmm 2 Tertio:

Tertiò: Finis est id, cuius gratia cætera fiunt, sed tam gratia subiecti, quam gratia boni, cætera, id est, media fiunt; ergò tam finis Cui, quam cuius, erunt fines.

VIII.
Datur ratio
quare dicitur
si

Dixi in Conclusionem, si divisio in finem Cui bona est, quia scilicet probabile teneri potest, quòd hæc planè non sit bona, seu quòd finis Cui non sit propriè finis, tum, quia finis debet acquiri per media, illud, quòd dicitur finis Cui, non acquiritur per media; ergò non erit finis: tum, quia finis non acquiritur fini, sed finis cuius acquiritur fini Cui; ergò finis Cui non erit finis. Quare, ut dicatur habere rationem finis, debet considerari inadæquatè, quatenus cum fine Cuius involvitur, ita, ut habeat se per modum alicuius integrantis totum aliquem finem, & sic divisio non erit in fines completos, sed in incompletos. Hinc patet, quid dicendum sit ad replicas, quæ in contrà fieri possent, facillè enim solvuntur, si dicatur, finem cui posse habere rationem finis, prout subest ad finem cuius, non quidem per modum totalis & adæquati, sed partialis. Ad secundam divisionem quoque

IX.
Finis forma-
lis & objecti-
vus sunt
completi.

Dico 2. Non esse in fines completos, sed ad summum incompletos: &

Probatur Conclusio quoad primam partem: Quia nec Deus simpliciter appeti potest, sine eo, quòd appetatur actio, qua possideri possit; ergò finis objectivus non erit finis unus adæquatus & completus, in rigore locutionis; probatur consequentia, quia si posset appeti sine actione, qua haberi potest, posset simpliciter accipere esse per media, quia hæc est ratio principalis finis, ut illud, quòd fuit primum in intentione, sit posterius in executione, sed DEUS non accipit esse à medijs; ergò DEUS non erit finis objectivus, si DEUS non est finis objectivus; ergò nulla alia res, quæ objectivè appetitur, ut sunt divitiæ, honores, prædia, urbes, oves & boves, & pecora campi. Quòd autem sint fines incompleti, Probatur ex eo, quia objectum appetitur ex eo, quòd per actionem cum ipso conjungatur potentia & actio, verbi gratia, visio appetitur propter objectum; ergò ambo fines erunt partiales unum totalem integrantes, & hoc patet ex eo, quòd Deus non sit noster ultimus finis, sed Deus videndus. Confirmatur ulterius, si Deus esset finis objectivus, quia est objectum beatitudinis, sequeretur, Deum non esse finem ultimum, sed hoc est contra Patres & Scripturam, ergò. Probatur sequela, quia posset referri ad finem ulteriorem scilicet ad nos, ergò: &c.

X.
Divisio in fi-
nem ultimum
& non ulti-
mum bonum
est.

Dico 3. Tertia divisio in finem ultimum & non ultimum bona est, idè, in fines propriè dictos. Hæc est Doctoris 1. d. 1. q. 2. & in 4. d. 49. q. 3. &c. Et primò quidem finem ultimum esse finem, nemo dubitat. Probatur tamen ex sanctis Doctoribus nostris in sensu prioris conclusionis, quatenus nempe docent, Deum esse ultimum finem omnium nostrarum actionum. Sic enim ait D. Augustinus lib. 2. Serm. Dom. in Mont. cap. 16. Hoc appetendum & ibi finis constituendum,

propter quod omnia facimus, quæcumque facimus: & lib. 8. Civit. 8. Queritur de summo bono, quo referentes omnia, quæ agimus & quod non propter aliud, sed propter seipsum appetentes & adipiscentes nihil, quo beati simus, ulterius queramus, sed Deus est hoc summum bonum; ergò Deus est ultimus finis, & sic est pariter de alijs, qui ulterius non ordinantur, de quibus generatim dicit idem Sanctus Magister, enarrat. Pf. 76. Quomodo finis via tua locus est, quòd tendis, quòd cum perveneris, jam manebis. Sic finis studii tui, propositi tui, contentus tui, mentionis tue ille est, ad quem perventus, ad quem cum perveneris, ultra nihil desiderabis, quia melius nihil habebis. Item D. Bernardus nihil frequentius ingeminat, quam in Deum referenda esse omnia, velut in ultimum finem, testantur ejus opera singula, signantèr libri de Amore DEI, ex quibus duo appono loca: utrumque ex lib. primo, unum cap. 4. ubi hæc habet: Hic est finis, hæc est consummatio, hæc est perfectio, hæc est pax; hoc est gaudium Domini, hoc est gaudium in Spiritu Sancto, hoc est silentium in celo. Quamdiu quippe in hac lumen vita, hoc felicissima pacis silentio in celo, id est, in anima iusti, quæ sedes est sapientia, aliquando fructus affectus, sed hora est dimidia vel quasi dimidia, intentio verò de reliquis cogitationis diem festum perpetuum agit tibi. In illa verò beata & æterna vita, de qua dicitur: intra in gaudium Domini tui, sola erit perfecta & æterna finis, & tamè felicitior, quanto jam remotis omnibus, quæ hoc tardare vel impedire videntur, amoris ejus indissolubilis æternitas, irrefragabilis perfectio, incorruptibilis erit beatitudo: & cap. 5. sic ait: Est enim anima rationalis amor, sicut dicit quidam, firmum, motum vel quietam statio, vel finis, ultra quem nihil appetat, vel appetendum iudicat voluntatis appetitum. Ultra te verò vel supra te, qui querit aliquid, tanquam melius te, nihil est, quòd queris, quia nihil est melius vel dulcius te. De sermone Domini in ultima cæna Serm. 8. clarè distinguit finem ultimum à non ultimo, ubi docet, qualiter creatura amari possint & debeant, ita tamen, ut ille amor in DEUM ultimatè referatur, qui cupit videre, inveniet id fusè quòd propterea etiam omni, & ad Scholastica magis progrediendo

Probatur Conclusio de fine non ultimo, quòd verè finis sit, ex ratione: Quidquid correspondet medio, debet rationem finis habere, sed finis non ultimus correspondet medio; ergò ille habebit rationem finis: ma. patet ex ratione finis, qui ex sua virtute debet habere posse movere ad applicanda media: probatur min. quia potest aliquis comedere, ut vivat, vivere, ut studeat, studere, ut promoveatur & promotionem proponere, ut DEUM & beatitudinem aliquando appetatur, quorum quodlibet est verum medium; ergò cuilibet correspondens erit verus finis.

Probatur secundò: Si solus ultimus finis verè esset finis, & non etiam non ultimus, sequeretur, quòd nullus unquam ageret nisi propter finem ultimum, aut cum, qui non ageret

ageret propter finem ultimum, non ageret ex electione, sed horum utrumque est absurdum, ergo non modo finis ultimus, sed etiam non ultimus veram habebit rationem finis: patet ma. quia si nullus est finis, nisi ultimus, quilibet, qui agit ex fine, debet agere propter finem ultimum, cum alius non sit, aut si non ageret, non ageret ex electione; quod autem sequela sint absurda, probatur, tum quia aliqui vel non cognoscunt ultimum finem, vel non proponunt, tum, quia si aliquis Atheus non ageret propter ultimum finem, non propterea deberet dici, agere temere, irrationabiliter & sine electione, ergo;

quantum vero utilis est, habet rationem medii.

QUAESTIO II.

De Causalitate Finis.

Ante Resolutionem unum pra-

supponendum erit, & alterum praenotandum: *Finis non est causa Physica.* Et quod praesupponi debet, est, licet finis sit vera causa, non esse tamen veram causam Physicam, sed tantam intentionalem & moralem, quod vero non sit vera causa Physica, patet ex eo, quod dum actu causat, potissimum non existat, imò aliquando sit vix non impossibilis; quod autem non existit Physicè, non potest Physicè influere in aliquem effectum, adeoque neque finis; Itaque finis causa est moralis & intentionalis, in quantum scilicet virtutem habet movendi voluntatem ad sui amorem & prosecutionem, quod est tantum intentionaliter movere. Quarè

Praenotandum etiam, Motionem

esse duplicem, aliam Physicam, aliam moralem, seu intentionalem, Physica illa est, quae fit à causa Physica realiter existente, & dante esse effectui, per actionem realem Physicam, qualiter movet homo navim, qui trahit eam, & ignis lignum. Motio moralis, quae similitudinem quandam & proportionem habet cum Physica, non tamen omnimodam, & talis est, quae bonum movet voluntatem ad sui amorem, & Consiliarius suum Principem ad Edictum aliquod faciendum, vel cassandum, quarè etiam dici solet motio Metaphorica, eò, quod ad similitudinem causae Physicae allicit, trahit, & determinat suum mobile. Hoc igitur praesupposito & praenotato, in hac quaestione examinandum est primò, quae nam sit causalitas finis in actu primo & quae in actu secundo? Et circa primum Nominales existimant, non modò bonum, sed etiam malum sub ratione mali posse esse causalitatem finis in actu primo, seu, quod idem est, malum quae tale posse movere voluntatem ad sui prosecutionem. Communis tamen sententia docet, solum bonum, aut aliquid sub ratione boni posse movere voluntatem ad sui prosecutionem, adeoque causalitatem finis consistere in bonitate, sive postmodum ea vera sit, sive apprehensa tantum, cum qua sententia etiam

Dico I. Sola bonitas vera, vel apprehensa potest esse causalitas finis in actu primo. Ita Scotista & Recentiores communiter.

Probatur primò: Autoritate tum D. Augustini serm. 144. Temp. cap. 8. ubi ait: Da mihi aliquid te velle, quod malum est, nec te aliquid velle bonum. Et serm. 107. divers. cap. 5. Dic mihi, quid malum velis? quidquid volueris, bonum vi. Et lib. 2. Confess. cap. 5. Cum de facinore quaritur, quae causam factum sit, credi non solet, nisi cum appetitum adipiscendi alicujus illorum bonorum (Honorum, voluptatum) quae infima diximus esse potuisse apparuerit, aut metus amittendi. Homicidium fecit. Cur fecit? Adamavit ejus conjugem, aut praedum, aut voluit depraedari, ut viveret, aut immit ab illo tale quid amittere, aut lesu

XIII.

Probatur tertio Ad hominem: Si finis non ultimus non esset verè finis, hoc esset potissimum ex eo, quod ordinaretur ad alium finem, sed hæc ratio non tollit, quò minus possit habere rationem finis: ergò. ma. est Advers. probatur: Si subordinatio vel ordinatio ad ulteriorem finem tolleret rationem finis, deberet etiam tollere bonitatem, ex qua propter se amari potest, sed hanc non tollit, ergò neque tollit rationem finis, cum ad eum aliud non requiratur, quam quod possit ex se & propter se amari; prob. mi. si quid tolleret bonitatem, maxime, quòd haberet bonitatem medii vel eam acquireret, sed hæc ratio non tollit, cum illa bonitates non sint impossibiles, adeoque bene sub uno respectu possit habere rationem medii, sub alio verò rationem finis, dummodò habeat media ad se ordinata, quemadmodum idem potest esse genus, & potest esse species, species in quantum subordinatur superiori, genus verò in quantum habet sub se species, sicut etiam dicitur aliquando, imò simul Filius & Parens, filius eò, quòd ab alio sit progenitus, Parens verò eò, quòd jam alium genuerit, ergò etiam idem poterit habere rationem finis, & rationem medii, sub diverso respectu. Sed contra hanc Conclusionis partem

XIV.

Opponitur Autoritas Aristotelis 2. Phy. 29. ubi ait, ad finem requiri, ut omnia ipsius gratia fiant, sed gratia finis non ultimi non omnia fiunt, ergò non erit verè finis. R. Dist. ma. ut omnia in gratiam ipsius fiant, quae infra eum in proprio ordine continentur, concedo ma. quae non continentur sub proprio ordine, nego ma. & dist. similiter mi. nego consequentiam, quia sicut ad genus omnia debent reduci, sic etiam ad finem, non tamen immediate & in ratione aut ordine diverso, sed sibi competente, sic est de fine. Vel dic Aristotelem locutum fuisse de fine ultimo, quod quidem verum est, eò contra tamen falsum, quòd de ratione finis ut sic sit, ut omnia in ejus gratiam fiant, sed ut aliquid.

Instatur: De ratione cujuslibet finis est, ut propter se appeti possit, sed finis non ultimus non potest appeti propter se, ergò. mi. probatur, quia finis non ultimus appetitur propter alium, scilicet propter ultimum. R. negando mi. Quia quilibet finis non ultimus in se habet duplicem bonitatem, honestatis scilicet, & utilitatis, in quantum honestus est, per se appeti potest, & habere rationem finis, in

I.

Finis non est causa Physica.

II.

Motio est duplex, alia Physica, alia intentionalis.

III.

Sola bonitas potest esse causalitas finis.

se ulcisci exarsit. Divi Bernardi serm. 5. in vigili. Nati. ubi in fine sic claudit: *Nam desideria quidem nostra in tribus maxime constituta videntur, quod decet, quod expediat, quod delectat, hæc sunt, quæ concupiscimus, omnes quidem omnia, sed aliu magis hoc, aliu magis aliud. &c.* Et tract. de convers. ad Clericos describens miseriam conditionem peccantium, utpotè cum sibi tot mala accumularent per peccata, & sibi metipsis noceant, subdit: *Neg, id quidem (peccare) inimicitiarum studio gerimus, sed stupore quodam insensibilitatis internæ, effusu siquidem animus damna interiora non sentit, quia nec intus est, sed in ventre forsitan, aut sub ventre, denig, & animus quorundam in patinis, quorundam in loculis invenitur.* Adde Aristotelem, qui in Ethica frequenter dicit: *Nemo aspiciens ad malum operatur.* Ergò malum non potest habere rationem finis, quia malum, quia nequit habere rationem, ut ametur, & consequenter bonitas sola vera, vel apprehensa erit causalitas finis in actu primo.

IV.

Probatur primò: Nihil potest habere rationem finis in actu primo, quod nequit esse bonum, sed malum quia malum nequit habere rationem boni, ergò nequè rationem finis, patet ma. ex Aristotele I. Ethic. 17. ubi dicit: *Quod uniuscujusque bonum est, hoc finis est.* probatur mi. si malum deberet posse habere rationem boni, deberet posse constituere objectum suum amabile, hoc nequit facere, quia alioquin amabile esset & non esset, quia esset odibile. ergò.

Probatur secundò: Sicut se habet intellectus ad verum, & falsum, quoad assensum & dissentium, ita se habet voluntas ad bonum & malum, quoad velle & nolle, sed intellectus non potest assentiri falso, quia tali, ergò nequè voluntas velle malum, quia tale. Nec refert, quòd voluntas dicatur potentia libera, quia manet bene libera, quòd, sicut bonum potest non velle, ita malum possit non nolle, nec major libertas ei concedi debet, quam per rationem, aut auctoritatem demonstrari possit.

V.

Causalitas finis in actu secundo consistit in motione.

Dico 2. Causalitas finis in actu secundo consistit in motione ac determinatione formali, qua movet voluntatem. Hæc est Connimb. quos sequitur Pontius.

Probatur, quia voluntas movetur à fine ad producendum effectum, ergò datur talis motio, sed ex suppositione, quòd detur, nihil impedit, quò minus sit causalitas finis, & frustra requiritur aliqua alia causalitas, ergò causalitas finis in illa motione consistit.

VI.

Dices: Causa finalis est causa partialis subordinata efficienti, sed potest haberi motio illa sine causalitate efficienti, ergò illa motio non est causalitas. R. dist. mi. potest haberi motio sub denominatione causalitatis, nego mi. sub ratione sua, quòd omnia intrinseca, concedo mi. unde tunc illa motio, quæ non est quid distinctum ab ipso fine cognito, tantum habet rationem objectivam, non verò formalem, habet verò rationem formalem, quando voluntas seipsam Physicè movet.

Dico 3. Finis non causat secundum esse cognitum, sed secundum esse reale. Hæc est Doct. I. d. 1. q. 4. Et sentus ejus est, quòd finis non moveat præcisè, & reduplicative sumendo in quantum est cognitum, sed in quantum realis est entitas.

Probatur primò: Illud causat in fine, quod movet voluntatem ad agendum, ad eligendum media, sed hoc facit finis secundum suum esse reale, ergò.

Secundò: Illud movet, quod abest, & quod acquiri debet, sed esse reale abest, & acquiri debet; ergò secundum esse reale movet.

Tertiò: Illud movet ad agendum, quo acquisito cessat motus, sed acquisito fine secundum esse reale cessat motus, ergò finis movet secundum esse reale, probatur mi. quia dum Titius acquirit Moxvio dignitatem Ecclesiasticam, vel sæcularem, cessat applicare media, requirere patrocina, expensas sacre & similia, ergò. Sed in contrã

Arguitur 1. Omnis causa ex ratione sua formali debet esse prior suo effectui, sed in fine, & in bonitate ejus nihil est prius, quam esse cognitum, ergò finis causabit non secundum esse reale, sed secundum esse intentionale, seu cognitum. R. dist. mi. in fine & in bonitate nihil est prius secundum esse futurum, nego, secundum esse reale actuale, concedo; Itaque finis præexistit etiam, in quantum causat quoad esse reale futurum, non tamen actuale, idèd, aliud est dicere, causare secundum esse cognitum, & in esse cognito, quia etiam in hoc causat, sed non tanquam per rationem formalem causandi.

Instatur: Cujuslibet causæ virtus, dum actualiter causat, actualiter existere debet, sed esse futurum non habet actu virtutem causandi, ergò nequè causare poterit secundum esse reale futurum. Sed R. dist. ma. debet actualiter existere in se vel in alio, concedo ma. in se semper, nego ma. & dist. similiter mi. nego consequentiam, quia virtus existit in esse cognito, quod esse, si sumatur pro rebus significatis, virtutem habet causandi, si verò sumatur pro seipso præcisè, in quantum dicit cognitionem formalem, non habet illam virtutem, sicut contingit in signis & vocibus rerum, quæ si sumuntur pro seipsis, falsæ sunt, si vero accipiuntur pro suis significatis, veræ.

Urgetur: In bonitate apprehensa non poterit esse cognitum accipi pro suo significato, ergò saltem in eo finis causabit secundum esse cognitum præcisè: probatur ant. quia illa bonitas nulla est ante apprehensionem, quia secundum esse reale, objectum tale bonum non est, alioquin non esset apprehensa, ergò. R. negando ant. cujus probationis consequens distingo; ergò bonitas apprehensa habet rationem finis, si objectivè sumatur, concedo, si formaliter, seu pro actu apprehensionis, nego consequentiam. Itaque dum dico, quòd esse reale debeat movere, non intelligo, nisi esse reale.

reale objectivum, non vero actuale, quod revera aliud non est, quam effectus.

Arguitur 2. Si Esse cognitum non moveret in genere causae finalis, sequeretur, illam cognitionem esse puram conditionem, sed hoc dici nequit, ergo. probatur sequela, quia nulla conditio variat speciem alicujus causae, sed cognitio variat speciem in potentis appetitivis, quia appetitus naturalis, animalis, & rationalis differunt ex eo solum, quod primus tendat in rem non cognitam, secundus cognitam sensu, & tertius intellectu, ergo. R. negando mi. cum probationis ma. quia videmus, quod potentia, & actus tantum extrinsece distinguantur, & per variationem conditionalem, & circa idem objectum formale, diversos specia actus haberi posse patet de amore viae & patriae, de cognitione Dei intuitiva, & abstractiva &c.

QUAESTIO III.

De Effectibus Finis.

In causalitate finis hic est ordo: Primo enim Agens intellectuale apprehendit aliud quod sibi conveniens per cognitionem sufficientem, nam, ut ait D. Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 2. *Invisi amari possunt, incognita nequaquam*, cognitione habitata voluntas ex naturali sua inclinatione & propensione in bonum, illud amat, affectat & desiderat; Amore, effectus, & desiderio concepto eadem voluntas toto conatu adlaborat, qui & qualiter rem desideratam acquirere, & adipisci possit, intellectus vero ipsi lumine suo demonstrat plures vias, modos & occasiones, quae omnia media dicuntur, quibus res acquiri potest, qua propositione facta voluntas unum eligit potius, quam alterum, & haec omnia inter terminos intentionis. Postmodum vero, postquam voluntas elegit sibi media, incipit per executionem ea applicare, & ordinare ad finem amari acquisitionem, sine illo accepto latatur, gaudet, & sibi complacet in consecutione; sit exemplum vulgare de Medicina: Primo enim intellectus proponit homini laboranti febribus sanitatem, quam ager incipit amare, desiderare & affectare, postea accedit iterum intellectus, & proponit voluntati media, quibus acquiri possit, nempe venae sectionem, sudorem, cholerae expurgationem, qua propositione facta voluntas eligit sectionem, & applicat se, ut exequatur & sanitatem acquirat, sanitas finis fuit, eoquae accepto, voluntas letatur, gaudet, & amat de consecutione sanitatis, in eaque quiescit. De his ergo quaritur, an debeant omnes illi actus, qui intercedunt, effectus finis dici? ad quod Respondeo &

Dico I. Desiderium & amor, a quo incipit finis causalitas, & series reliquorum actuum, non est ejus effectus. Ita Doctor q. 4. prologi. Et Scotus: communiter contra Mastrium. Et Probatur ex Doctore citato, ubi ait: Finis non est causa nisi in quantum amatus, & desideratus movet efficiens ad efficiendum, &c. sed finis, antequam ametur & desideretur, ipse non est

amatus & desideratus; ergo antequam ametur, non causet; subsumo; sed finis deberet causare, antequam ametur & desideretur, si amor & desiderium esset ejus effectus, ergo amor non est effectus; nullus enim effectus est, antequam sua causa causet.

Dices: Ille est effectus finis, qui propter ipsum fit, sed amor ille, & desiderium fit propter finem, ergo erit effectus finis. R. dist. ma. qui propter ipsum fit sub ratione finis, concedo ma. sub ratione subjecti, nego ma. & distinguo etiam mi. similiter, & nego consequentiam.

Dico 2. Media non habent rationem effectus respectu finis, sicut nec consequutio, aut amor subsequens consequutionem & possessionem.

Probatur Conclusio quoad singulas partes, & primo quidem de mediis, quia haec habent suum esse, antequam finis intendatur, ut patet de Medicina, quam Deus creavit, sicut & Medicum, & prudens eis tempore necessitatis utetur; nec refert, quod Medicinae non nunquam prius attemperentur, quia hoc tantum per accidens est, nec per hanc attemperationem esse suum accipiunt. Probatur de ipsa consecutione & possessione, quia haec non fit propter aliud, sed nihil est effectus finis, nisi, quod est propter aliud, ergo. probatur mi. quia nemo habet & possidet finem, eoquae fruitur, ut habeat, possideat, & eo fruatur, ergo.

Probatur denique tertia pars: Tum, quia gaudium non fit propter finem, sed per finem: tum, quia, sive gaudium & delectatio subsequens quaratur, sive non, fit finis, tum denique, quia acquisito reali sine cessat motus finis intentionalis, sed gaudium illud non cessat tunc, sed primo incipit, ergo illud gaudium non causetur a fine, adeoque non erit ejus effectus. Sed si quis minus rigorose loqui vellet, existimo, quod omnia enumerata in hac conclusione admitti possent esse effectus finis, etiam sub ratione finis, quia omnia subsequuntur ex fine intentionaliter sumpto. Quidquid tamen sit de his

Dico 3. Consultatio de mediis, eorumque electio, executio, & applicatio sunt veri effectus causae finalis, seu finis. Haec est communis, &c.

Probatur, quia haec omnia elicit voluntas, ut allecta & mota ab ipso fine, ergo sunt effectus finis; probatur ant. Quia ideo consultat de mediis, ea eligit & applicat, quia amat & desiderat consequi finem, ergo. Nec refert, quod finis illos effectus non attingat immediate, sufficit enim, quod mediate eos attingat.

QUAESTIO IV.

Quanam Agentia agant propter finem?

Imprimis certum est, nihil posse dici agere propter finem, quod sensu & ratione caret, nam, cum agere propter finem aliud non sit, quam ex electione comparare media ad unum certum finem determinata, quam electionem cum habere nequeant, nec propter finem agere dici possunt: Unde quamvis saepe di-

III.

IV.

Media non habent rationem effectus.

V.

Consultatio & electio &c. finis est effectus.

I.

Quae sensu caret nequeunt agere propter finem.

pè dicatur, omnia agentia naturalia propter finem agere; nihil operari frustra, hoc non est intelligendum, quali verò ipsa possent bonitatem finis, & mediorum congruentiam præcognoscere, sed sensus est, quòd in suum finem, seu terminum tendant, in quem sunt ordinata ab Authore omnium, primo què principio Deo.

II.

Homines & angeli agunt propter finem.

Similiter certum est, homines, & Angelos propter finem agere, quia homines ad consequendos honores, dignitates, divitias, beatitudinem multa adhibent media proportionata cum finis præcognitione & amore, Angeli quoquè fidem hominibus custodiam præstant propter vitam æternam, eorumquè societatem tutius consequendam, dæmones e contra propter eandem perdendam instigationibus, blanditiis, aliisque mediis, veluti mille artifices utuntur, ut homines decipiant, in peccata inducant & ad gehennam pertrahant. Audi Mellissimum Doctorem Bernardum de utrisquè loquentem in solemnissimis suis sermonibus in Psalmum *Qui habitas*: De Angelis enim bonis serm. 12. sic habet: *Quanta nobis, fratres, in huius scriptura verbis & eruditio & admonitio, & consolatio exhibetur? Consecantur Domino misericordie ejus, & mirabilia ejus filii hominum. Consecantur & dicant inter gentes, quoniam magnificavit facere cum eis. Et ne quid in caelestibus vacet ab opera sollicitudinis nostræ, beatos illos spiritus propter nos mitti in ministerium, custodia nostra deputas, nostros jubes fieri pedagogos. Mira dignatio, & verè magna dilectio charitatis. De dæmonibus verò serm. 3. sic ait: *Vide, quia bestia factus est (homo) cui venandæ laquei parantur. Sed quis venatores isti? Venatores utiq; pessimi, & nequissimi, callidissimi, & crudelissimi. Venatores, qui cornu non sonant, ut non audiantur, sed sagittant in occultis immaculatum: ipsi Rectores sunt tenebrarum harum. Quare unica difficultas restat de Deo & brutis, num propter finem agant. Circa primum Animadvertendum, quòd in Deo tripliciter quæri possit, an dari possit in ipso finis; primò respectu actuum immanentium, secundò respectu actuum transeuntium, & tertio respectu ipsarum rerum productarum: de quibus**

III.

Deus quomodo agit propter finem.

DICO I. In Deo non datur causa finalis respectu actuum immanentium vel transeuntium, bene tamen respectu rerum productarum, adeoquè verè dici potest, agere propter finem. Hæc est communior in Scholis, &

Probatur I. p. Quia respectu nullius est causa finalis proprie, respectu ejus non est causa efficiens, sed respectu illorum actuum non datur causa efficiens, ergò nequè causa finalis. patet ma. quia causalitas finis est motio metaphorica, quæ nihil aliud est, quàm actio agentis propter finem facta: probatur mi. quia illi actus sunt entia per essentiam, ergò nullam habent causam.

Probatur 2. eadem pars. Quia nihil fit, vel agit propter finem, quod non agit propter finem amatum, sed actiones immanentes non fiunt propter finem amatum, quia actiones illæ sunt amor, & cognitio, quæ non fiunt ob alium amorem, cum ille primus sit

amor, & cognitio etiam ante amorem prærequiritur. Volunt tamen nonnulli, quòd quemadmodum datur principium in divinis, sic quoquè, licet non detur causa finalis, quod etiam possit dari ratio finalis.

Probatur 2. p. Quia actiones transeuntentes sunt ipsæ actiones immanentes essentialiter & communes tribus personis, quia sicut dicunt Theologi: Opera Trinitatis ad extrà sunt indivisa, sed actiones immanentes non habent rationem finis, ergò nequè transeuntentes.

Probatur 3. p. Primò ex Sacra Scriptura, Proverb. 16. ubi dicitur: Omnia propter semetipsum operatus est Dominus. Deinde Authoritate Sanctorum Doctorum, Augustini supra, ubi demonstrat, Deum non temerè gubernare, & regere universum, quibus addo alium adhuc in Ephef. Psal. 148. ubi totus universi gubernationem, suavissimamquè dispositionem divinam describens claudit: *Quidquid ergò hic accidit contra voluntatem nostram, non videtur accidere de voluntate Dei, de providentia ipsius, de nutu ipsius, de legibus ipsius, & si nos intelligimus, quid, quare fiat, demus hoc providentia ipsius, quia non fit sine causa (sine) & non blasphemabimus. Ex Divo Bernardo verò copiosissima loca ad hæc possem, in quibus singularem Dei providentiam commendat, & qualiter propter hominem, tum universum condiderit, tum carnem nostram assumpserit, ut videri potest per totum tractatum de erroribus Albailardi, & totamquè vitam mysticam, ad quos benevolam Lectorem remitto, addendo tamen duo alia loca, unum ex serm. 3. in die Pentecostes, ubi ait: *Tria in magno huius mundi opere cogitare debemus, videlicet quid sit, quomodo sit, ad quid sit configuratum. Et in esse quidem rerum inestimabilis potentia commendatur, quòd tam multa, tam magna, tam multipliciter, tam magnifice sint creata. Sane in modo ipsa Sapientia singularis elucet, quòd hæc quidem sursum, hæc verò deorsum, hæc in medio ordinatissime sint locata. Si verò ad quid factus sit, nondixeris, occurrit tam utilis benignitas, tam benigna utilitas, quæ etiam ingratissimos quoquè multitudine & magnitudine beneficiorum possit obstrere. Omnia fecit propter semetipsum gratuita videlicet bonitate: omnia propter electos suos, pro eorum salutis utilitate, ut illa quidem efficiens causa sit, hæc finis. Ergò Deus ex mente Bernardi omnia fecit propter causam finalem, quod clarè etiam ostendit epistolà 87. ubi docet, ex particulari suo judicio evenire, ut mala multa permittat, quia ea in bonum finem dirigere novit, sic enim hortatur: *Dic, malum quidem egi, sed factum est, & jam non potest non fieri. Quis scit, si mihi hoc Deus expedire providerit, & de malo meo, ipse, qui est bonum, bonum mihi operari voluerit? Malum ergò puniat, quod ego feci, bonum autem maneat quod ipse providit. Nostri quidem inordinati, seu voluntaribus, seu actionibus novit bonitas Dei uti, semper rectè in sui ordinis pulchritudinem, sepe etiam pie in nostram utilitatem. O clementissima circa filios Adæ divine pietatis recordatio, quæ sua non desinit largiri beneficia, non solum ubi nullum invenit meritum, sed plerumquè etiam ubi totum videt contrarium; Sed ista Deus non faceret, nisi ageret ex electione & fine, qui enim temerè agit, talia ordina-***

ordinare nequit, quare etiam totius Conclusionis probatio in hoc solum consistit, quod Deus agat liberè & rationabiliter, ergò Deus agit propter finem.

II. Dices: Quod agit propter finem, debet ab eo moveri, sed Deus à nullo potest moveri, ergò Deus nequit agere propter finem. probatur mi. tum quia quod movetur ab alio, debet se nunc aliter habere, quod in Deo repugnat, tum, quia si esset aliquid maximè ejus gloriae, & perfectionum manifestatio, hæc non sunt, ergò. R. dist. ma. debet moveri ab alio cum imperfectione, nego ma. à se ipso principaliter sive imperfectione & motione improprie dicta: concedo ma. & distingvo similiter mi. & consequentiam.

Instabis: Illa Gloriae & perfectionum manifestatio nil Deo confert; Ergò. R. dist. ant. Nihil Deo confert intrinsicè, concedo: in genere morum, nego ant. Itaque illa manifestatio cum sit actualis DEI, tanquam summi boni, reverentia & contestatio, sufficiens est, ut possit movere, ut gratia ejus aliquid fiat.

VII. Dico 2. Animantia irrationalia agunt propter finem, sed non proprie. Hæc est communior. Et

Probatur i. p. Ideò homo agit propter finem, quia habet intellectum, per quem discernere possit, comparare, & liberè se movere, sed animantia irrationalia etiam habent aliquam vim, unum quasi ex alio inferendi cum aliqua libertate, ergò etiam bruta animantia agere possunt propter finem: probatur mi. quia libertas in homine ideò colligitur, quia terretur pœnis, & provocatur præmiis, sed etiam sic bruta terrentur, & provocantur, nam fici panem monitres, ad te accedit, si baculum, fugiet, ergò.

VIII. Probatur 2. eadem pars: Magis agunt bruta animantia propter finem quam insensibilia, sed hæc agunt improprie, in quantum subsunt supremo Dei dominio, & intentioni Authoris naturæ, ergò animantia etiam agent propter finem, saltem proprie & modo imperfecto.

IX. Probatur tertio: Quia, secundum Aristotelem & etiam experientiam, bruta animantia habeant memoriam, sed quæ memoriam habent, unum cum alio conferre possunt, ergò etiam bruta hoc poterunt: ma. patet, quia canis cognoscit suum Dominum & Benefactorem, eique blanditur, inimicum verò & percussorem fugit & allatrat etiam longo elapso tempore ab injuria illata. probatur etiam mi. quia non recordatur aliquis rei alicujus, nisi unum conferendo cum altero, ergò, si habent memoriam, habent vim conferendi; quare subsumo, sed ut aliquid agat propter finem, nihil aliud

requiritur, nisi quòd possit comparare media cum fine. ergò.

Probatur tertio eadem pars

multis experientis: Nam, ut dicit D. Thomas: *Avia colligit paleam, non quia delectat sensum, sed quia utilis est ad nidificandum.* Erinaceus in globum se convolvit rotundum, ut volutando se poma, aliosque fructus aculeis configere & in foveam deportare possit; Araneus texit telas, easque hincinde expandit sese abscondendo in angulo, aut caveo ea, ne à muscis, quibus insidiatur, conspici possit. Apri in bitumine se volutant, ut ingentem crustam super se induant, aut ut arceant frigora, aut se invulnerabiles reddi posse putant. Canes laborantes, herbam vorant, ut sese expurgent: Cervi ad vias pariunt, ut ab aliis animalibus capacibus, vias hominum declinantibus, partus celent, vulnerati, aut veneno hausto dictamnum quarunt &c. Mitto gesticulatio- nes & actiones Simiarum, historiasque de Elephantibus, quæ omnia certè deducunt, animantia habere finem, quare hæc & similia faciunt. Nolo tamen dicere, quòd formaliter ex cognitione finis operentur, sed tantum materialiter, id est, ea secundum materiam faciendo, qua ad finem infervirent.

Quare probatur altera pars

Conclusionis, scilicet, quòd non agant propter finem proprie, tum ex Autoritate Divi Augustini lib. 3. Trinit. cap. 3. ubi ait: *Instrumenta non ideò movere membra sub sarcinâ, quòd aliquid de illo opere cogitarent, sed naturali appetitu sua voluptatis, & devatione molestia.* Et clarissimè ex D. Bernardo. in Cant. serm. 81. ubi docet: *Propterea, quæ sunt carentia ratione animalia, nihil merentur, quia, sicut deliberatione, ita & libertate carent. Sensus aguntur, feruntur impetu, rapiuntur appetitu. Neque enim judicium habent, quo se judicent, sive regant, sed ne instrumentum quidem judicii, id est rationem, inde est, quòd non judicantur, quia non judicant, quanam quippe ratione ab his exigatur ratio, quam non acceperunt? Ratio etiam est, quia per cognitionem illam materialem & sensicivam, supra probatam, non possunt unum cum alio formaliter conferre in ratione finis & mediorum, nec discernere, quodnam sit conveniens propter se, vel propter aliud, ideoque non possunt dici, formaliter agere propter finem. Deinde videtur inconceptibile dicere, quòd formica hæc æstate nata, in Autumno jam habeat virtutem providendi hyemem, ut propter eam congreget grana in cumulum, cum nunquam antecederet viderit, vel experta fuerit hyemem, ergò signum est, quòd non ex fine formaliter cognito hæc agat, sed ex puro naturæ instinctu. Et sic facile solvuntur, quæ ab*

Adversariis congeri possunt contra primam partem, quia hæc posterior eam totaliter limitat.

